

Meral, Vedat, “12 Eylül 1980 Darbesi’nin Yerel Basına Yansımaları –Giresun Örneğinde Bir Araştırma-”, *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 8/16, ss.707-720.
DOI: 10.31765/karen.1175689

Bu makale etik kurul izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektirmemektedir.

This article doesn't require ethical committee permission and/or legal/special permission.

* Araştırma Makalesi / Research Article

** Doktora Öğrencisi,
Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü, Giresun/TÜRKİYE
✉ vedatmeral2928@outlook.com

ORCID : 0000-0002-8949-163X

Anahtar Kelimeler: 12 Eylül, Darbe, Gazete, Basın, Giresun

Keywords: September 12, Coup, Newspaper, Press, Giresun

12 EYLÜL 1980 DARBESİ’NİN YEREL BASINA YANSIMALARI – GİRESUN ÖRNEĞİNDE BİR ARAŞTIRMA-*

Vedat MERAL**

Öz: 12 Eylül 1980 askeri darbesi, Türk demokrasisi açısından Cumhuriyet tarihinin yakın döneminde yaşanmış en dramatik olaylar silsilesinin sonucu olarak meydana gelmiş bir hadisedir. Nitekim ülke genelinde artan anarşi, ekonomik problemler, siyasi çıkmazlar ve aşılamayan onlarca sorunun bir bütünü şeklinde değerlendirilebilecek söz konusu darbe, ulusal ve yerel medya da dâhil olmak üzere geniş bir kesim tarafından memnuniyetle karşılanmış ve basında geniş yer bulmuştur. Dolayısıyla 12 Eylül ihtilalinin ardından yapılan akademik çalışmalarda döneme ışık tutan “ulusal basın”, arşiv niteliği açısından başvurulan en önemli kaynaklar arasında yer almıştır. Ancak yerelde ülke içi bu askeri harekâtın nasıl karşılandığı, topluma ne şekilde aktarıldığı hususunda çok fazla çalışma içine girilmemiştir. Bu husustan hareketle bu çalışmanın yerel basın özelinde teşekkül edecek olması, 12 Eylül 1980 askeri darbesinin yeniden ve daha farklı bir çerçevede değerlendirilmesine katkı sağlayacaktır.

Bu çalışmada, 12 Eylül döneminde sıkıyönetim komutanlarının en uğrak noktalarından biri olan Giresun ilinin Yeşilgiresun ve İleri gazetelerinin arşivlerinden faydalanarak o dönem yaşananlar, yerel basının gözünden izah edilmeye çalışılacaktır. Bu bağlamda çalışmanın, daha anlaşılır olması için arşivlere geçmeden önce Türkiye’yi 12 Eylül’e götüren süreç, genel hatlarıyla konu bütünlüğü içinde ele alınacaktır.

REFLECTIONS OF THE SEPTEMBER 12, 1980 COUP TO THE LOCAL PRESS –A STUDY IN THE CASE OF GİRESUN-

Abstract: The military coup of September 12, 1980 is an event that occurred as a result of the series of the most playful organs in the Republican period in terms of Turkish democracy. As a matter of fact, the coup, which can be considered as a combination of increasing anarchy, economic problems, political deadlocks and dozens of insurmountable problems throughout the country, was welcomed by a wide segment, including the national and local media, and found wide coverage in the press. Therefore, the "national press", which sheds light on the period in the academic studies carried out after the September 12 revolution, has been among the most important sources referenced in terms of archive quality. However, not much work has been done on how this domestic military operation is received and how it is transferred to the society. From this point of view, the fact that this study will be formed in

Geliş Tarihi / Received Date: 15.09.2022

Kabul Tarihi / Accepted Date: 02.12.2022

the local press will contribute to the re-evaluation of the 12 September 1980 military coup in a different framework.

In this study, it will be tried to explain what happened in that period from the eyes of the local press by making use of the archives of Yeşilgiresun and İleri newspapers of Giresun province,

which was one of the most frequented points of martial law commanders during the 12 September period. In this context, in order to make the study more understandable, the process that took Turkey to September 12 will be discussed in general terms within the integrity of the subject before moving on to the archives.

Giriş

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ordu-siyaset ilişkisinin iç içe süregeldiği, ordunun elinin bir şekilde siyasetin üzerinde olduğu, şimdiye kadar meydana gelen muhtıra ve darbelerle kendini hep yeniden göstermiştir. İktidarların ya da tümüyle Türk siyasetinin ordu ile ilişkisinin bir parçası konumundaki ulusal ve yerel medya ise şimdiye dek her ne kadar iktidarların meşruluğunu gösteren bir iletişim aracı olsa da askeri darbelerde ordunun tekeline girmekten kurtulamamıştır. Zira gerçekleşen askeri darbelerin meşruluğunu halka anlatmak yine medyanın görevi haline gelmiştir. Özellikle Türk demokrasi tarihinde olumsuz bir iz bırakan 12 Eylül 1980 askeri darbesiyle oluşturulan yeni yönetimin, toplum nazarında meşruluğunun sağlanmasında da yine en önemli araç medya olmuştur.

Türkiye'deki ekonomik çöküş ve siyasal anarşi 1960 darbesinden sonra, 12 Eylül 1980'de Türkiye'de üçüncü bir darbenin yaşanmasına neden olmuştur.¹ Cumhuriyet tarihinde iktidarların ya da siyasetin meşruluğundan yana taraf olan medya, darbe dönemlerinde bu defa ordunun yönetime el koymasının meşruluğunu halka anlatma görevini yerine getirmek mecburiyetinde bırakılırken aynı zamanda 1960 ve 1971'de yaşananların aksine çoğunlukla 1980 darbesini gerek açıktan gerekse de haberleri topluma sunuş şekliyle destekleyici bir tavır sergilemiştir.² Orduya veya darbeye ilişkin olumsuz yazılar yazan ya da haberler yayımlayan gazete, dergi ve televizyon gibi iletişim araçları ise toplatılma, sansür ya da süresiz olarak kapatma şeklinde çeşitli yaptırımlara maruz kalmıştır. Ancak buna paralel olarak özellikle dış basında Türkiye'yi suçlayan makale ve haberlerin sayısı da artmıştır.³

Türk basın tarihinde siyasetten ekonomiye, sanattan spora kadar her alanda meydana gelen tüm gelişmeler ulusal basında olduğu kadar yerel basın tarafından da yakından takip edilmiş ve ülke gündemi, bölgeye has haberlerin yanı sıra bölge halkının bilgisine sunulmuştur. Dolayısıyla yerel medya unsurları Cumhuriyet tarihinde meydana gelen tüm olayların geriye dönük incelenmesinde birer belge niteliği taşımaktadır. Bu bağlamda 1980 döneminde meydana gelen hadiselerin yerel medyaya yansımalarının ele alınması hususunda yerel basın içerisinde önemli bir yere sahip olan Giresun gazeteleri de bu çalışma açısından belge niteliğindedir.

İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra basın üzerindeki sansürün kaldırılmasıyla beraber Osmanlı Devleti'nin her bölgesinde olduğu gibi Giresun'da da basın faaliyetleri konusunda önemli sayılabilecek bir hareketlenme başlamıştır.⁴ Bu gelişmeyle birlikte Giresunlular sansürün olmadığı özgür bir ortamdan yararlanmak istemiş ve böylece Giresun'da yayın hayatı, ilk defa 1909 yılında Muhasebe-i Hususiye'nin (Özel İdare'nin) himayesinde kurulan matbaanın faaliyete geçmesiyle başlamıştır. Bu çalışmada arşivlerinden faydalanılan Yeşilgiresun Gazetesi 1925 yılında, İleri Gazetesi ise 1947 yılında ilk sayısıyla yayın hayatına başlamıştır.⁵ Halen yayın hayatına devam eden bu iki gazetenin 12 Eylül 1980 askeri darbesine tanıklık etmiş olmaları, Giresun özelinde ele alınan bu konunun aydınlatılması bakımından

¹ Hale, 2003: 170.

² Patan, 2019: 21-22.

³ Oran, 2019: 702.

⁴ Usta, 2020: 614.

⁵ Menteseoğlu, 2021: 29-85-96.

önem arz etmektedir. Dolayısıyla 12 Eylül 1980 darbesinin gerçekleştiği dönemde Giresun il merkezinde faaliyet gösteren, “Yeşilgiresun” ve “İleri” gazetelerinin arşivlerinden faydalanarak meydana gelen bu hadisenin, o günün şartlarına uygun bir bakış açısı ve yerel medya üzerinden farklı bir perspektifle yeniden değerlendirilecek olunması, bundan sonra bu alanda yapılacak olan çalışmalara da katkı sağlayacaktır. Söz konusu bu çalışmada; Türkiye’yi 12 Eylül’e götüren sürecin ardından darbenin gerçekleştiği 12 Eylül 1980 tarihi ile Türkiye Hükümeti ya da ‘Ulusu Hükümeti’ olarak da adlandırılan Bülend Ulusu başkanlığında 21 Eylül 1980’de kurulan yeni hükümet arası dönem ele alınacaktır.

1. Türkiye’yi 12 Eylül’e Götüren Süreç

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde kuşkusuz hiçbir darbe veya muhtıra beklenmedik bir anda vuku bulmamıştır. Nitekim 12 Eylül’de ordunun yönetime el koyarak demokrasiyi rafa kaldırmasının öncesinde bu süreci tetikleyen başlıca etmenler olan siyasi, sosyal ve ekonomik problemleri de hesaba katmak gerekir. Darbe öncesi özellikle ülke genelinde genel bir kaosun hâkim olması, terörizmin, ekonomik istikrarsızlığın, siyasi krizlerin, sağ-sol çatışmalarının hat safhaya çıkması ve tüm bu problemlerin ortadan kaldırılması yerine daha da içinden çıkılmaz bir hale dönüştürülmesi, ülke genelinde teşekkül edecek bir sıkıyönetimi kaçınılmaz hale getirmiştir. Ancak 12 Eylül darbesinin kamuoyu ve halk nazarında meşru görülmesi, 12 Eylül’ü, 27 Mayıs 1960 darbesi ve 12 Mart 1971 muhtırasından ayrı bir konuma oturtmuştur.

1945 yılında Türkiye’de çok partili hayata geçişle beraber devletin tüm kurumlarında ve halkta demokrasinin yerleşmesini sağlama görevi 1950’de yapılan genel seçimlerde iktidara gelen Demokrat Parti’ye verildi. 1950’den sonra 1954 ve 1957 seçimlerinden de zaferle çıkan Demokrat Parti 10 yıl süren iktidarında ve iktidara gelmeden önce muhalefette olduğu dönemde basınla olan ilişkilerini genellikle çok ılımlı bir seviyede tutmuş, iktidara gelir gelmez de basın kanununu çıkartmıştır. 1952’de çıkardığı kanunla, gazetecilere sosyal güvenlikten yararlanma, sendikal haklar ve kıdem tazminatı almaları gibi çeşitli imkânlar sağlamıştır. Bu kanunla birlikte gazetecileri koruma ve kollama girişimlerine rağmen iktidarının ilk döneminde basının ciddi baskılarına maruz kalmıştır.⁶ Ancak Demokrat Parti’nin bir süre sonra demokrasiyi, medyada dâhil olmak üzere devlet kurumlarına ve halka indirgeme yerine tek başına iktidar olmanın verdiği güçle bu anlayıştan kopuk bir yol izlemesi, çok partili hayata geçilmesindeki maksadın aksine sadece iktidarın bir partiden alınıp diğerine verilmesinden öte bir amaca hizmet edememesi sonucu doğurmuştur. Netice de ise bu süreç, ülkeyi geriye dönüşü olmayan kaoslar sarmalına sokmuş,⁷ 27 Mayıs 1960’ta ordunun yönetime el koymasıyla yoğun bir nefret havası içinde Demokrat Parti iktidarının sonunu getirmiş,⁸ DP ile iyi ilişkilere sahip olmayan medya başta olmak üzere üniversiteler, aydınlar ile bazı kesimler bu darbeyi mutlulukla karşılamıştır.⁹

Dolayısıyla Türk siyasetinde ki tüm bu sancılı süreçlere ve darbelere rağmen demokrasiye geçişte yol kat edilmişse de siyasi haktan mahrum bırakılmış binlerce insan da cezaevlerine atılmıştır.¹⁰

27 Mayıs 1960 darbesinin ardından Demokrat Parti’ye siyaset yasağı getirilmesi sebebiyle bu partinin tabanına yönelen Adalet Partisi, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi ve Yeni Türkiye Partisi gibi üç yeni parti ortaya çıktı. Darbenin ardından seçime gidilmeden önce 9 Temmuz 1961’de referanduma sunulan yeni anayasa ile Türk siyasi hayatına, 15 Ekim 1961 seçimlerinden sonra sürekli şikâyet konusu olacak yeni kurumlar girmiş oldu.¹¹ Bu tarihten itibaren 1971’e kadar sürecek olan on yıllık dönemde Türk siyasi hayatı, sürekli koalisyon ve azınlık hükümetlerinin

⁶ Şeyhanlıoğlu, 2011: 214.

⁷ Erol, 2004: 332.

⁸ Eroğul, 1990: 161.

⁹ Akıncı, 2014: 61.

¹⁰ Maraşlı, 2015: 227.

¹¹ Özçelik, 2011: 155.

birbirini takip edeceği bir sürece girmiş ve bu dönem ise 12 Mart 1971'de ki muhtıra ile sonuçlanmıştır. Ancak ordu bu defa doğrudan bir müdahalede bulunmamış, iktidara ihtar vererek yönetimin değişmesi amacıyla bir bakıma dolaylı darbe girişiminde bulunmuştur.¹²

12 Mart 1971'de Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç öncülüğünde kuvvet komutanlarının, dönemin Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a bir muhtıra vererek hükümeti istifaya zorlaması, ordunun devlet yönetimindeki etkinliğini ve dolayısıyla da dokunulmazlığını güçlendirmiştir. Bu sebeple devlet içi örgütlenmede siyasi yönetimin asker karşısında gücü zayıflamıştır. Silahlı Kuvvetlerin yönlendirmesi veya baskısı neticesinde kurulan hükümetler, yaşanan karışıklıkları gidermeye ve toplumsal muhalefet güçlerini bastırmaya gayret etmeler de sonraki süreçte yaşanan gelişmeler buna engel olmuştur. Bu süreç, toplumsal ve siyasi kutuplaşmayı derinleştirirken muhtıranın ardından özellikle Adalet Partisi ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin verdiği destekle birlikte iktidara gelen hükümetler yine bu siyasi partilerin yeni siyasi manevraları sonucunda iktidardan düşürülmüştür. Dolayısıyla 1973'te yapılan seçimlerin ardından ara rejimin tasfiye edilmesine rağmen Türk siyasetinde yaşanan parçalanma, sokağa da yansımıştır. Her kesimden insan şiddetten etkilenmiş ve genç nüfus erimeye başlamıştır.¹³ Bu yaşananların devamında belli kesimlerin legal siyasetten dışlanması, toplumsal ve ekonomik dönüşümün yarattığı sıkıntılar, 12 Eylül 1980'de askerler için yeni bir darbenin gerekçeleri olmuştur.¹⁴ 12 Eylül darbesini tetikleyen bir başka husus ise uluslararası konjonktürde meydana gelen değişikliklerdir. İran'da gerçekleşen İslam Devrimi ile Şah rejiminin yıkılması ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) tarafından Afganistan'ın işgal edilmesi sonucunda Türkiye, Batı nazarında güvenlik açısından önem arz eder hale gelmiştir. Fakat Türk hükümetlerinin bu hususta Batının taleplerine yanıt vermemiş olmaları, güvenlik kaygılarından dolayı Batıyı darbe sonrası yeni yönetimle işbirliği içinde çalışma düşüncesine sevk etmiştir.¹⁵

Yetmişli yılların Türk siyasetini kapsayan dönem; 14 Ekim 1973'ten 12 Eylül 1980'e kadar devam eden bir süreçtir. Bu dönemi kapsayan süreçte iki genel seçim (14 Ekim 1973 ve 5 Haziran 1977) gerçekleştirilmiş ve toplamda yedi hükümet kurulmuştur. Ancak gerçekleştirilen bu seçimlerin ikisinde de hiçbir parti tek başına iktidara gelemediğinden hükümeti kurma konusunda büyük problemler yaşanmıştır. Seçimler sonucunda herhangi bir partinin parlamentoda tek başına hükümeti kurması için salt çoğunluğu sağlayamaması hükümetlerin sürekli koalisyon ya da azınlık hükümetleri şeklinde cereyan etmesine neden olmuştur. Kısa süren koalisyon ya da azınlık hükümetleri dönemi, artan anarşi, ekonomik çöküş, Cumhurbaşkanlığı makamının boş kalması, dış etkenler (ABD, İran İslam devrimi, IMF, NATO, vs.) gibi tüm olumsuzlukların ardı ardına sıralanması, 17 Haziran 1980 tarihinde Kenan Evren'nin, Bayrak Harekâtı'nı başlatmasına yol açmıştır.¹⁶ Örneğin, 1979'da Başbakanlık yaptığı dönemde ülke genelinde artan anarşi olaylarının bastırılması talebini Kenan Evren'e iletliğini, ancak ret cevabı aldığını anlatan Bülent Ecevit'in, darbe sonrasında kurduğu şu ifadeler oldukça dikkate değerdir: "...Fakat 1979'da benim Orta, Doğu Anadolu illerinde de sıkıyönetim istememe rağmen <Gücümüz, kuvvetimiz yetmez> gerekçesiyle karşı çıkan Evren, nasıl olduysa 12 Eylül 1980'den itibaren Silahlı Kuvvetlerin gücünün 67 ilde de sıkıyönetime yeteceği kanısına vardı (o dönemde Türkiye'deki il sayısı toplamda 67 idi)."¹⁷

Bu harekâtın bir sonucu olarak da 12 Eylül gecesi Türk Silahlı Kuvvetleri yönetimi devralmıştır.¹⁸ 12 Eylül gecesi Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından saat 03.00'te PTT, TRT, diğer

¹² Çolak, 2014: 63.

¹³ Yavan, 2018: 88.

¹⁴ Keskin, 2020: 12;

¹⁵ Akıncı, 2013: 42.

¹⁶ Aslaner, 2022: 601.

¹⁷ Yetkin, 2011: 176-177.

¹⁸ Yavan, 2018: 99.

iletişim dairelerine el konulması ve Emniyet Genel Müdürlüğü, İçişleri Bakanlığı, Başbakanlık Konutu ile diğer hedeflerin ele geçirilmesiyle başlayan askerî müdahale; önce saat 04.00'da, daha sonra ise aynı gün içinde saat 13.00'da halka duyurulmuştur. Ordu'nun yönetime el koyduğu haberinin ilk bildirisi ise saat 04.00'da radyodan okunmuştur. Bu ilk bildiride şu ifadeler yer almıştır: "Girişilen harekâtın amacı; ülke bütünlüğünü korumak, millî birlik ve beraberliği sağlamak, muhtemel bir iç savaşı ve kardeş kavgasını önlemek, devlet otoritesini ve varlığını yeniden tesis etmek ve demokratik düzenin işlemlerine mâni olan sebepleri ortadan kaldırmaktır."¹⁹

Askeri müdahalenin ardından Türkiye Büyük Millet Meclisi feshedilerek Başbakan koltuğunda Süleyman Demirel'in oturduğu hükûmetin faaliyetlerine son verildi ve parlamento üyelerinin dokunulmazlığı kaldırıldı, Silahlı kuvvetlerin ana kademesi olan dört kuvvet komutanı Genelkurmay Başkanı Kenan Evren'in başkanlığında Millî Güvenlik Konseyi'ni (MGK) kurmuştur. Daha sonra ise askerî cunta, Kasım 1983'te gerçekleştirilecek olan seçimlerine kadar ülke yönetimini tekeline aldı.²⁰ Darbenin gerçekleşmesinin hemen ardından siyasi parti liderleri tutuklandı ve ülke genelinde sıkıyönetim ilan edildi. Sıkıyönetimin ilanı ile ülkenin dört bir tarafında adeta insan avı başladı. Sağ ve sol cepheden binlerce insan tutuklandı, mahkûm edildi ve çeşitli işkencelerden geçirildi. 1972'den beri devam eden ancak infazı gerçekleşmeyen onlarca kişinin idam cezaları uygulanmaya başladı.²¹ 20 Eylül'de ise Kenan Evren eski Deniz Kuvvetleri Komutanı Bülend Ulusu'yu Türkiye'nin yeni başbakanı olarak atadı ve böylece 21 Eylül'de Ulusu tarafından Millî Güvenlik Konseyi'ne sunulan Bakanlar Kurulu listesi onaylanmış oldu.²² Bu sayede Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren başkanlığında oluşturulan Millî Güvenlik Konseyi, 1983 Türkiye genel seçimlerine kadar ülkeyi idaresi altına aldı. Nihayetinde ise 12 Eylül 1980'de başlayan askerî otorite, 7 Aralık 1983'te sona erdi. Ancak darbenin gerçekleştiği tarihten sonra her alanda büyük değişimlere uğrayan Türkiye, siyasi istikrar açısından aynı değişimi veya başarıyı uzun bir süre daha elde edememiştir.²³

Bu kısımda sonuç olarak 12 Eylül için üzerinde durulması gereken ilk husus, darbesinin kamuoyunda ve halk nazarında "meşru" görülmesini sağlamak maksadıyla dönemin generalleri tarafından 12 Eylül öncesinde yaşanan tüm olayların körüklendiği gerçeğidir. Böylece bu kaos ve anarşiden bunalan halk, ordunun ülke yönetimine doğrudan el koymasını ister hale getirilmiştir.²⁴ Ordunun yönetime el koymasına giden süreci ve bu darbenin meşru bir dayanağa yaslandırılması gayretinin ne şekilde tezahür edildiğini Süleyman Demirel'in 1990'da dile getirdiği şu ifadelerde bulmak mümkün olacaktır; "Elinizdeki yetkileri kullanıp, Devleti koruma ve kollarına görevi yerine, Devletin dibine dinamit koyanların akıttıkları kanları ikbalinizin merdivenlerine basamak yaptınız. Akan kanlar, yanan canlar, göl olan yaşlar karşısında darbenize meşru zemin yarattınız."²⁵ Nitekim 12 Eylül'de meydana gelen darbe, Demirel'inde ifade ettiği üzere yaşanan tüm olayların daha da derinleştirilerek halkın bunalıma sevk edildiği ve hem kamuoyunda hem de halk nazarında darbenin meşru zemininin hazırlandığı bir sürecin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu meşru zeminin hazırlanmasında ise yukarıda ifade ettiğimiz gibi en önemli görevi Türk basını üstlenmiştir. Türk siyasi yaşamının normal seyrinde genel olarak iktidarların propaganda aracı haline

¹⁹ Evren, 1990: 547.

²⁰ Çalışkan, 2020: 87.

²¹ Yeşilbursa, 2019: 400.

²² Ural ve Ercilsin, 2018: 572.

²³ Özkaya, 221: 22.

²⁴ Yetkin, 2011: 171.

²⁵ Demirel, 2001: 44.

gelen medya, darbe dönemlerine bakıldığında tamamıyla ordunun tekeline girerek yönetime el koymanın gerekçelerini halka anlatma yükümlülüğünü üstlenmiş, atılacak manşetler dahi paşaların talimatlarına göre belirlenmiştir.²⁶

2. 12 Eylül Sürecinde Türk Medyasının Rolü

Türkiye'yi 12 Eylül'e götüren sürece bakıldığında Türk mediasının rolü de yadsınamayacak derecede önemlidir. Nitekim 27 Aralık 1979'da Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'e verilen uyarı mektubu Türk basınında geniş yer bulmuştur. Bu gelişmenin ardından artık askeri bir müdahalenin başlayacağına kesin gözüyle bakan medya, manşetlerinde şu haberlere yer vermiştir: Hürriyet Gazetesi "Ordu Uyarı Mektubu Verdi"²⁷, Milliyet Gazetesi "Ordu Partileri Milli Birlik için Göreve Çağırıldı"²⁸, Tercüman Gazetesi "Evren ve Komutanlar Korutürk'e Yazılı Metin Sundu"²⁹, yine aynı gazete "Ordu Partileri Son Defa Uyardı."³⁰ 12 Eylül Harekâtı'nın gerçekleşmesinden sonra ise darbenin haklı gerekçelerini halka anlatma görevinin tevdi edildiği basın yayın organları bir yandan halka, askeri müdahalenin meşruluğunu ima ediyor, bir yandan da gazete sayfaları bu müdahaleyi haklı nedenlere dayandıran köşe yazarlarının yazılarıyla dolup taşıyordu. İstikrarsızlık ve terörden bıkan halk kadar sağ ve sol basından da önemli bir kesim darbeye olumlu bakıyordu.³¹ Ancak darbe karşısı basın yayın organları ise yayın durdurma, sansür, süreli veya süresiz kapatma gibi çeşitli yaptırımlarla karşı karşıya kalıyordu.³²

Müdahalenin Ayak Sesleri adlı eserinde ABD'nin 39. Başkanı Jimmy Carter'ın Başdanışmanı Mr. Brejinski'nin ifadelerine yer veren yazar Cüneyt Arcayürek, sıkıyönetime isteyerek gidilmediğini, Bülent Ecevit'in <Çaresizlik> karşısında sıkıyönetime gidildiğini dokundurarak da olsa dile getirdiğini aktarmış ve Başbakan'ın MGK'da sıkıyönetim kararı görüşülürken özellikle <Gazete kapatmaktan> kaçınılmasını istediğini belirtmiştir.³³ Bu açıdan bakıldığında örneğin Ankara Sıkıyönetim Komutanı Korgeneral Nihat Özer, basından ve basın savcısından şikâyetini dile getiriyor ve basın özgürlüğünün basın anarşisine dönüştürüldüğünü ileri sürerek şunları söylüyordu:

"Hali hazırdaki basının durumunu basın özgürlüğü olarak nitelendirmek mümkün değildir. Olsa olsa basın anarşisidir. Kitapevleri çıkarılan yasalar bir yana, en basit kurallara dahi uymadan çıkarılmış kitap, dergi ve gazetelerle dolup taşmaktadır. Yargı organlarının bunlar üzerindeki denetiminin pek ciddi olmadığı üzüntü ile görülmüştür."³⁴

1960'ta, 1971'de ve 1980'de ortaya çıkan olayların üzerine giderek yaşanan bu olumsuzlukları ortadan kaldırmak yerine hükümet ve parlamentonun üzerine gidilmesi, ülkeyi içinden çıkılmaz bunalımlara sürüklemiştir. Ülke içindeki bu siyasi ve sosyal krizler dış dünyanın da bu darbeyi desteklemesine neden olmuştur.³⁵ Bu durum, Türkiye'de seçilmiş iktidarları ve parlamentoları çok sıkıntılı duruma düşürmüştür.³⁶ Tüm bu çalkantılarla geçen siyasi süreçlerin neticesinde ise askerin yönetime el koymasının zemini hazır hale getirilmiştir. Bu bakımdan 12 Eylül 1980 darbesi, halk nazarında Türkiye'de toplumun büyük çoğunluğu tarafından ekonomik ve siyasi sorunların hiçbirine çözüm üretmeyen, adeta iflas etmiş parlamenter rejimin "haklı" nedeni olarak görülmüştür. Dolayısıyla halkın darbeye bir direnişi söz konusu olmadığı gibi, büyük çoğunluk darbe liderlerini, ülkenin yeni liderleri

²⁶ Maraşlı, 2015: 271.

²⁷ Hürriyet, 1980: 2 Ocak.

²⁸ Milliyet, 1980: 3 Ocak.

²⁹ Tercüman, 1980: 2 Ocak.

³⁰ Tercüman, 1980: 3 Ocak.

³¹ Akıncı, 2013: 42.

³² Baran, 2018: 80.

³³ Arcayürek, 1986: 14.

³⁴ Evren, 1990: 378.

³⁵ Akıncı, 2013: 42.

³⁶ Arcayürek, 1988, 256.

olarak kısa sürede benimsemiştir.³⁷ Darbeyi benimseyenler hatta memnuniyetle karşılayanlar arasında ulusal basından gazetelerin olduğunu da unutmamak gerekir. Örneğin; “Terörün sonucu: Yönetim Milli Güvenlik Konseyi'nde-Atatürk yolunda devam”,³⁸ “Ordunun yönetime gelmesi dışta olumlu karşılandı”,³⁹ “Teröristleri temizleyip yönetim sivilere devredilecek”,⁴⁰ “Huzur, 1 yaşında”,⁴¹ “Sağol Mehmetçik”,⁴² “El ele, kol kola mutlu günlere gidiyoruz... Ve evet! Düzlüğe çıkıyoruz”⁴³ gibi başlıklarla çıkan ulusal gazeteler, hem 12 Eylül 1980 tarihinde gerçekleşen askeri darbeyi sevinçle karşılamışlar hem de 1 yıl sonra yıldönümünü kutlamışlardır. Aynı şekilde dönemin köşe yazılarına bakıldığında yazarların önemli bir kısmı da söz konusu darbeden yana taraf olan yazılar kaleme almıştır. Ancak ulusal gazetelerdeki tüm bu olumlu havaya rağmen, basın ordunun tekeline girmiş, gazeteciler gözüaltına alınmış ve mesleklerine izin verildiği ölçüde devam edebilmiştir.⁴⁴

3. 12 Eylül'ün, Giresun Gazetelerine Yansımaları

Türk siyasi hayatında, darbeler tarihi gerek popüler gerekse akademik alanda en önemli çalışma alanlarından biri olmuştur. Bu kapsamda özellikle dönemin birer arşiv niteliği taşıyan ulusal ve yerel gazeteleri, çalışmacıların başvurduğu en temel kaynakların başında gelmiştir. Ancak başvuru gazete arşivlerinde ulusal basından ziyade yerel basınında dikkate alınması biraz geri planda kalmıştır. Dolayısıyla bu alandaki çalışmalara önemli bir örnek olacak bu çalışmanın ana kısmını oluşturacak aşağıdaki arşiv bilgileri, tamamıyla Giresun ilinde o dönem çıkan iki gazeteden alınmıştır.

13 Eylül 1980 tarihli Yeşilgiresun gazetesi askeri darbenin haberini okuyucularına MGK Başkanı Kenan Evrenin fotoğrafına yer vererek birinci sayfadan, “Parlamento feshedildi” ana başlığıyla duyurmuştur. Haber spotu ve metninde ise şu ifadeler yer verilmiştir:

“Orgeneral Kenan Evren'in başkanlığında Kara, Deniz ve Hava ordu Komutanları ile Jandarma Genel Komutanlarından oluşan Milli Güvenlik Konseyi yönetimi ele aldı. Yurdumuzun içinde bulunduğu huzursuz ortamda kurtulması ve kardeş kavgasının önlenmesi amacıyla Türk Silahlı Kuvvetleri yönetime el koymuş ve dün sabahtan itibaren her tarafta sıkıyönetim uygulamasına başlanmıştır. Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren Başkanlığı'nda Milli Güvenlik Konseyi parlamentoyu feshetmiş ve parlamenterlerin dokunulmazlıklarını kaldırmıştır. Bu arada bütün siyasi partiler, Türk Hava Kurumu, Kızılay ve Çocuk Esirgeme Kurumu dernekleri hariç tüm dernekler ve sendikaların faaliyetleri durdurulmuştur. AP, CHP ve MSP liderleri emniyet altında bulundurulmaları için ayrı ayrı yerlerde muhafaza edilmeleri sağlanmıştır. Evinde bulunmayan MHP genel başkanına çağrı yapılmıştır. Milli Güvenlik Konseyi Başkanı Kenan Evren, dün saat 13.00'da halka hitaben geniş bir açıklama yaparak, yönetime niçin el konulduğunun amaçlarını anlatmıştır. Giresun Sıkıyönetim Garnizon Komutanlığına Topçu Pilot Albay Şahin Oğuztürk getirilmiş ilimizdeki tüm Kaymakam ve Belediye Başkanları değiştirilmiştir.”⁴⁵

Giresun ilinde o dönem yayın hayatını sürdüren bir diğer gazete İleri'de ise 12 Eylül 1980 günü gerçekleşen askeri darbe, aynı gün içinde gazete okuyucularına, “Milli Güvenlik Konseyi tüm yurttan yönetime el koydu” ana başlığı ile duyurulmuştur. Haberin spot kısmında, “Giresun Sıkıyönetim Garnizon Komutanlığına Pilot Albay Şahin Oğuztürk getirildi” ifadelerine yer verilirken bir alt sütunda kullanılan, “Halkımız için hayırlı uğurlu olsun” ibaresi oldukça dikkat çekiyor. Haber metninde ise şu ifadeler yer almıştır:

³⁷ Ulubaş ve Dağ, 2007: 411.

³⁸ Hürriyet, 1980: 13 Eylül.

³⁹ Milliyet, 1980: 13 Eylül.

⁴⁰ Hürriyet, 1980: 15 Eylül.

⁴¹ Tercüman, 1981: 12 Eylül.

⁴² Milliyet, 1981: 12 Eylül.

⁴³ Hürriyet, 1981: 12 Eylül.

⁴⁴ Karaca, 2015: 76.

⁴⁵ Yeşilgiresun, 1980: 13 Eylül.

“Milletin ve devletin üstünlüğüne karşı girişilen yıkıcı faaliyetleri durdurmak, Türkiye Cumhuriyetini yaşatmak amacıyla Türk Silahlı Kuvvetleri 05.00’ten itibaren tüm yurttan yönetime el koymuş ve ikinci bir emre kadar sokağa çıkma yasağı koymuştur. Giresun bölgesi Erzinan sıkıyönetim komutanlığına bağlanırken Giresun Garnizon Komutanlığına da Pilot Albay Şahin Oğuztürk getirilmiştir. Türk Silahlı Kuvvetlerinin yönetimi daha sonra yaptıkları girişimlerde yurt çapında olduğu gibi, Giresun Merkez İlçe çapında Belediye ve Dernek Başkanlarını görevden almış ve Kaymakamlar görevde kalmıştır. Öte yandan edindiğimiz bilgilere göre il ve ilçelerde bulunan tüm siyasi dernek başkanları gözaltına alınmıştır. Parti teşkilatı ve derneklerin il çapındaki faaliyetleri durduruldu. Giresun Belediye Başkanı Orhan Yılmaz dâhil olmak üzere bütün belediye başkanları görevden alındı. Birçoğunun yerine yazı işleri müdürleri ve memurlar getirilmiştir.”⁴⁶

İki farklı gazetede aynı gün verilen haberde, Yeşilgiresun’da il genelinde görev yapan Kaymakamların değiştirildiği bilgisine yer verilirken İleri Gazetesi’nde ise Kaymakamların görevde kaldığı bilgisine yer verilmesi bu hususun o gün için çelişkide kaldığını ortaya koymaktadır. Ayrıca yukarıda da belirttiğimiz üzere askeri darbeyi okuyucularına duyuran İleri Gazetesi’nin bir alt sütunda ayrı bir parantez açarak “Halkımız için hayırlı uğurlu olsun” ifadesine yer vermesi gazetenin, sıkıyönetimi elzem gördüğünü ve bu durumun memnuniyetle karşıladığını göstermesi bakımından önemlidir. Yine gazete yazarlarının, sıkıyönetim komutanlarının Giresun’u ziyaretlerini hangi başlık ve yazılarıyla ne şekilde karşıladıklarına dair bilgilere daha sonra yer vereceğiz.

İleri Gazetesi’nin 12 Eylül 1980 ve Yeşilgiresun Gazetesi’nin 13 Eylül 1980 tarihli sayılarında her iki gazetede de askeri darbenin duyurulması haricinde sıkıyönetimin gerekleri doğrultusunda atılan adımlar alt başlıklarla verilmiştir. 12 Eylül 1980 askeri darbesinin bu iki gazetede de birer gün arayla farklı tarihlerde yer alması muhtemelen matbaa basım saatleri ile ilgili bir durumdan kaynaklanmıştır. Yeşilgiresun ve İleri Gazetesi’nin ilk sayfasında, “Giresun Sıkıyönetim Garnizon Komutanının Basına Açıklaması” ve “Halkımıza” şeklindeki alt başlıklı duyurunun içeriğinde, sıkıyönetim kuralları kapsamında yapılması gerekenler, Topçu Pilot Albay Giresun Sıkıyönetim Garnizon Komutanı Şahin Oğuztürk imzasıyla madde madde şu ifadelerle sıralanmıştır;

- 1- Bugün 12 Eylül 1980 günü 04.00’den itibaren Türk Silahlı Kuvvetleri emir ve komuta hiyerarşisine bağlı olarak ülke yönetimine el koymuştur. Yıllardır vatandaşlarımızın sabırla beklediği bu yönetimin vatanımıza, milletimize hayırlı olmasını dileriz.
 - 2- Bugün saat 03.00’den itibaren ikinci bir emre kadar sokağa çıkma yasağı ilan edilmiştir. Tüm Giresun ilinde yaşayan sayın vatandaşlarımızın sükûnetle bu yasağa uyarak evlerinde radyo ve TV ile yayınlanacak bildiri ve açıklamaları dinlemelerini rica ederim.
 - 3- Ekmek fırınları tam kapasite ile çalışmakta olup araçlarla ev ev dolaşarak halkımızın ekme ihtiyacı karşılanmaktadır.
 - 4- Sağlık kuruluşları görev başında olup acil durumlarda sıkıyönetim karargâhından yardım istenecektir.
 - 5- Bu yönetim halk içindir. Hedefimiz en iyi duygularla sevgili vatandaşlarımızı bugüne kadar yaşadıkları sıkıntı ve korkulardan uzaklaştırıp, gönül gönüle, kalp kalbe, vatanımızın bütünlüğünü ve milletimizin bölünmezliğini sağlamak için çalışılacaktır.
 - 6- Bütünleme imtihanları bir süre için tehir edilmiş olup bilahare ilan edilecek, imtihan günleri sokağa çıkma yasağının kaldırılmasından sonra okullardan öğrenilecektir.
 - 7- Sayın halkımızın ve değerli basın mensuplarının yakın ilgi ve yardımları ile kimsenin burnu kanamadan mutlu bir ortam içerisinde hedefe ulaşılacağına inanıyorum.
- Saygıdeğer vatandaşlarımıza sağlık ve mutluluklar dilerim.”⁴⁷

Yeşilgiresun Gazetesi’nin 13 Eylül tarihli sayısının ilk sayfasında diğer dikkat çeken alt başlıklarında ise özellikle sıkıyönetimin ilanı ile birlikte tutuklamaların başlamasına yönelik

⁴⁶ İleri, 1980: 13 Eylül.

⁴⁷ Yeşilgiresun ve İleri, 1980: 13 Eylül.

yapılan bir haber göze çarpıyor. Örneğin; “Tirebolu’da yapılan operasyonda 24 kişi tutuklandı” başlıklı haberde, Jandarma personeli tarafından İlçenin bazı bölgelerinde gerçekleştirilen operasyonlar neticesinde çeşitli suçlardan 24 kişinin tutuklandığı ve Emniyetteki sorgularının ardından cezaevine gönderildikleri bilgisi yer alıyor. Sayfanın en alt kısmında yer alan başka bir haberde ise, “Cezaevinde 20 metrelik tünel ortaya çıkarıldı” başlığıyla, cezaevinde tutuklu bulunan bazı kişilerin firar etmek için tutuklu buldukları Giresun Kapalı Cezaevinde tünel kazdıkları aktarılıyor.⁴⁸ İleri Gazetesi’nin aynı tarihli ilk sayfasının alt başlıktaki bir haberinde, “6 kişi bir otobüsü soydu” şeklinde bir haber yer almış ve Trabzon’dan Samsun istikametine gitmekte olan bir yolcu otobüsünün 6 kişi tarafından durdurularak yolcuların soyulduğu bilgisine yer verilmiştir. Bu haberden anlaşılacağı üzere sıkıyönetim ilanına rağmen ertesi gün dahi anarşi olayları, ülke genelinde devam etmiştir.⁴⁹ Yine darbeden bir süre sonra, hatta Bülend Ulusu hükümetinin ilan edilmesinin hemen arifesinde yine şehirde askeri operasyonların devam ettiğini gösteren bir haber İleri Gazetesi’nde okuyucu ile paylaşılıyor. “Tirebolu’da yaşa dışı bir örgüt ortaya çıkarıldı” başlıklı bu haberin metninde ise haberin yapıldığı tarihten 4 gün önce Tirebolu İlçesine bağlı Köşeler köyünde geniş çapta bir operasyon yapan Giresun Alay Komutanlığı’na bağlı Jandarma kuvvetlerinin yasa dışı çalışan bir örgütü ortaya çıkardığı kaydediliyor. 21 Eylül 1980 tarihinde yapılan bir tahkikat sırasında ele geçirilen Ahmet Demiral isimli şahısın sorgulamasında, kendisinin Tirebolu Dev-Yol gizli örgütünün sorumlusu olduğunu itiraf etmesi neticesinde tahkikatın derinleştirilerek aramaya geçilmesi üzerine birçok kişinin gözaltına alındığı ve örgüte bağlı hücre elamanlarının hepsinin de öğretmen olduğu aktarılıyor.⁵⁰

Ordunun, yönetime el koyması ve ülke genelinde sıkıyönetim uygulamaya başlamasıyla beraber, daha sonraki süreçte gazetelerin normal yayın akışına devam ettikleri, ancak askerlerin şehir genelinde yaptıkları operasyonlar, uyulması gereken kurallar, sıkıyönetim komutanlarının şehri ziyaretleri ve açıklamaları hakkında yapılan haberler birinci sayfalardan halkın bilgisine sunulmuştur. Özellikle ordunun ülke yönetimini devralmasıyla başlayan süreçte, asayişe büyük önem arz edildiği, bu kapsamda sıkıyönetim bölge komutanlarının Giresun’u ziyaret ederek incelemelerde bulunduğu gazete sayfalarını dolduran diğer haberler arasında yer alıyor. Örneğin; “3. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanı Orgeneral Selahattin Demircioğlu bugün şehrimize gelecek” başlıklı bir haberde 3. Ordu ve Erzincan, Gümüşhane, Giresun, Trabzon, Rize, Ordu, Sivas, Tokat, Amasya, Çorum, Samsun ve Sinop illeri Sıkıyönetim Komutanı Orgeneral Selahattin Demircioğlu’nun Giresun şehrine gelerek incelemelerde bulunacağı bilgisine yer veriliyor. Haberin devamında ise sokağa çıkma yasağının yeni düzenlemeye göre 05.00’ten gece 24.00’a kadar uzatıldığı⁵¹ kaydediliyor.

Yukarıda yer alan habere bir başka örnekte ise Atatürk’ün Giresun’a gelişinin kutlandığı 19 Eylül tarihine denk gelen, “Sıkıyönetim tali Bölge Komutanı Tuğgeneral Akgün Gülşen şehrimizde incelemelerde bulundu” başlıklı haberde Trabzon, Rize ve Giresun Sıkıyönetim tali Bölge Komutanı Tuğgeneral Akgün Gülşen’in helikopterle saat 11.30’da şehir stadına indiği, Giresun ilindeki asayişle ilgili Giresun Sıkıyönetim Garnizon Komutanı Albay Şahin Oğuztürk’ten brifing aldığı, daha sonra helikopterle buradan Trabzon’a geçtiği ifade edilmiştir.⁵² İleri Gazetesi’nde ise darbenin hemen ertesi günü Kenan Evren fotoğrafıyla manşetten verilen, “Radyo ve Televizyonu İzleyelim, Yasaklara Riayet Edelim” başlıklı haberde sağlık kuruluşları, İtfaiye, Postane ve ekmek fabrikalarının faaliyetlerine devam ettiği, şehrin kilit noktaları ve işlek caddelerinde ise güvenlik kuvvetlerince önlem alındığı bilgisi paylaşılıyor. Haberin detayında ise, “Güvenlik konseyinin yönetime el koyup sokağa çıkma yasağı ilan etmesinden sonra dün şehrimiz sakin bir gün geçirmiştir. Öte yandan Postane, Fiskobirlik,

⁴⁸ Yeşilgiresun, 1980: 13 Eylül.

⁴⁹ İleri, 1980: 13 Eylül.

⁵⁰ İleri 1980: 25 Eylül.

⁵¹ İleri, 1980: 17 Eylül.

⁵² Yeşilgiresun, 1980: 19 Eylül.

SEKA Kâğıt Fabrikası, su depoları gibi ana noktalar nöbetçiler dikilerek kontrol altına alınmıştır”⁵³ deniliyor. Yine özellikle “Öğretmenler ve memurların dikkatine” ifadeleriyle sıkıyönetim tarafından uyulması gereken kurallar İleri Gazetesi’nde, “Kanuni izinlerin dışında bulunduğunuz yerden ayrılmayınız”⁵⁴ ana haber başlığıyla birinci sayfadan duyurulmuştur. Haberin spotunda ise, 3. Ordu Sıkıyönetim Komutanlığının 7. numaralı bildirisi gereğince bu görevlilerin Cumartesi ve Pazar günleri arandıkları zaman bulunamadıklarından dolayı yapılmakta olan işlemlerin gecikmesinden duyulan rahatsızlık dile getirilmiştir.⁵⁵

Darbenin gerçekleştiği 12 Eylül’den üç gün sonra Yeşilgiresun Gazetesi’nin birinci sayfasında yer alan, gazete yazarı Ali Osman Sönmez’e ait, “Ordumuza şükranlar” başlıklı köşe yazısı oldukça dikkat çekiyor. Sönmez, köşe yazısının girişinde kısır çekişmeler, tutmaz hesaplar, koltuk hırsı politikaları nedeniyle parti liderlerinin gözlerine perde indiğini savunan yazar, siyasilerin devletin içine düştüğü bataklığı bir türlü fark edemeyişinden veya siyasi hesaplarına yarar şekilde görünmelerinden yakınıyor. Sıkıyönetim ilanına kadar terörün önü alınmaz şekilde arttığından söz eden yazar, yazısını şu dikkat çekici ifadeleriyle sürdürüyor:

“Bu hal bile yetkililerin vicdanlarını yeteri derecede sızlattı. Her türlü art düşüncelerden sıyrılarak etkili yasalar çıkartmak yerine kötü yolu seçerek birbirlerini suçlamışlardır. Sürüp giden üzücü olaylar karşısında her defasında yapılacak, edilecek gibi cekler, caklarla göz boyamışlar, saplandıkları yoldan bir türlü dönmemişlerdir. Yakın tarihimizden ders almamışlar, yurdumuzun üzerine çöken kara bulutların gerçek nedenine çaba harcamamışlardır. Atatürk ilkelerini bir kenara bırakarak çağdışı davranışlara özenmişler, laik Türkiye’imizde mezhep kavgalarını körükleyerek vatandaşlarımızın birbirlerini öldürmelerine seyirci kalmışlardır. Yapılan uyarılarda kulaklarda akis, dimağlarda iz bırakmamıştı. Bu halin sonucu ne olacaktı? İşte tüm memlekette cevap bekleyen soru buydu? Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu Atatürk ilkelerinin değişmez garantisi kahraman ordumuz bu ters gidişe son verme saatinin geldiğini saptayarak tüm yurttta yönetime el koymak sorumluluğunu duydu. Bu hareketi büyük bir görev aşkı ile yaparak ulusun daha fazla ızdırap çekmesini önlemek kararlılığını fiilen ortaya koydu. Ordumuzun geleneğinde siyasete bulaşmak arzusu asla yoktur. Bunu defalarca kanıtlamıştır. Milli Güvenlik Konseyi Başkanı Sayın Kenan Evren’in televizyonda yaptığı çok etraflı veciz konuşmasında geleneğin en ufak bir değişikliğe uğramadığı kesin şekilde ifadesini bulmuştur. 12 Eylül sabahı olanları öğrenen halk bir oh çekti. Aylardır altında ezildiği yükün sırtından kalktığını hissederek rahatladı. Çekilenleri hemen unutmayalım. Ordumuzca girilen ve en insancıl duygularla gerçekleştirilen harekâtın ulusumuzu ulu Ata’nın çizdiği yolda O’nun deyiimi ile ‘Muasır uygarlık seviyesine ulaştırma’ çabasına bütün gücümüzle katkıda bulunalım. Aydın yarınlarına kavuşmamız buna bağlıdır. Bizi bugünlere ulaştıran şanlı ordumuzun çok değerli ve fedakâr Komutan, Subay, Astsubay ve erlerine sonsuz minnet ve şükranlar.”⁵⁶

Yazarın yukarıdaki ifadelerinde görüldüğü üzere 12 Eylül, sadece ulusal basın yazarları tarafından değil aynı zamanda yerel medyada yazı yazan gazeteciler tarafından da olumlu karşılanmış ve bu destek ordu mensuplarına minnet duyacak kadar zirve yapmıştır.

Yazarların yanı sıra gazetelerin tutumları da aynı derecede önem arz etmiştir. Örneğin 1 Ekim’de İleri Gazetesi’nde birinci sayfada, “Olaysız bir eğitim yılına doğru” başlığıyla yer alan manşet haberde, yeni eğitim-öğretim yılına ilk defa olaysız girileceği vurgulanmış ve Sıkıyönetim Giresun Garnizon Komutanı Albay Şahin Oğuztürk’ün açıklamalarına yer verilmiştir. Açıklamasında okul idarecilerine ve öğretmenlere seslenen Oğuztürk, “Sizlerden Atatürk ilkeleri doğrultusunda ve Milli Eğitim amaçlarına uygun öğrenci yetiştirmenizi bekliyoruz”⁵⁷ ifadelerini kullanmıştır. Söz konusu haberden anlaşılacağı üzere sıkıyönetim ko-

⁵³ İleri, 1980: 13 Eylül.

⁵⁴ İleri, 1980: 26 Eylül.

⁵⁵ İleri, 1980: 26 Eylül.

⁵⁶ Yeşilgiresun, 1980: 15 Eylül.

⁵⁷ İleri, 1980: 1 Ekim.

mutanı tarafından öğretmenlere direktif niteliğinde uyarıda bulunulmuş ve özellikle öğrenci hareketlerinin hat safhada olduğu bu dönemde, Atatürk ilkelerine atıfta bulunarak okullarda asayişin sağlanmış bir şekilde eğitim-öğretim yapılacağı mesajı verilmiştir.

12 Eylül 1980 darbesinin ardından 9 gün sonra Türkiye'nin 44. hükümeti olan ve "Ulus Hükümeti" olarak da bilinen Deniz Kuvvetleri Komutanlığından emekli Bülend Ulusu başkanlığında yeni bir hükümet kurulmuştur. Türkiye'de yeni hükümetin kuruluşunu, "Başbakan Bülend Ulusu yeni hükümeti açıkladı" başlığıyla okurlarına duyuran Yeşilgiresun Gazetesi, haber metninde ise şu ifadelere yer vermiştir: "Milli Güvenlik Konseyi tarafından Başbakanlığa getirilen Bülend Ulusu, dün kabine üyelerini ilan etti."⁵⁸ 21 Eylül 1980 tarihinde hükümeti kuran Bülend Ulusu, Türkiye'de yeni seçimlerin gerçekleştirildiği 1983 yılına kadar başbakanlık görevini yürütmüştür.

Sonuç

Sonuç olarak Türkiye'yi 12 Eylül'e götüren sürece bakıldığında bu olayın meydana gelmesine, yukarıda da ifade edildiği üzere birbirinden farklı pek çok unsurun neden olduğu aşıkârdır. Demokrasi ve çoğulcu siyasi kültürünün 1955 yılında yapılan genel seçimle beraber Demokrat Parti'ye verilmesine rağmen parti yönetiminin, toplumun beklentilerini karşılamaktan çok öte bir politika takip etmesi, Türkiye'de siyasi çalkantıların başlangıç noktasını oluşturmuştur. Bu süreçle başlayan siyasi buhranlar ise netice de ya muhtıralar ile ya da direkt askeri müdahale ile ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Nitekim 1980 yılına gelindiğinde, 27 Mayıs 1960 darbesi ve 12 Mart 1971 muhtırası ile aşılabilen sorunlar yumağı içinden çıkılmaz bir hal almış, Türk toplumunda ve basınında yeni bir darbe olacağı beklentisi artmıştır. Ancak burada trajik olan husus ise darbeye taraf olanların 12 Eylül sonrasında dolaylıda olsa baskıya maruz kaldıkları gerçeği olmuştur.

Diğer taraftan 12 Eylül öncesinde olası bir askeri müdahaleyi sürekli gündeme getirmekle kendisine verilen darbeye meşrutiyet kazandırma görevini yerine getiren Türk basını, darbe sonrasında en fazla baskıya ve sansüre maruz kalan kesimlerin başında gelmiştir. Nitekim belirlenen kurallar dışında kalan haberleri sayfalarına taşıyan medya kuruluşları süreli veya süresi olarak yayın durdurma cezalarına maruz kalmıştır. Ayrıca, basın üzerindeki bu baskı ve sansür uygulamaları yalnızca ulusal da değil, yerel basın üzerinde de etkili olmuştur. Dolayısıyla 12 Eylül 1980 darbesi ile ülkedeki tüm idareyi tekeline alan Kenan Evren yönetimi, Türkiye'nin her yerinde olduğu gibi Giresun ilinde de sıkıyönetim kurallarını uygulamış ve bu kapsamda şehir, sıkıyönetim komutanlarının sürekli ziyaret ettiği kentlerden biri olmuştur. Giresun şehri, gazeteleri açısından değerlendirildiğinde: dönemin önde gelen yerel medya organlarından Yeşilgiresun Gazetesi, gelişmeleri olduğu şekliyle okuyucularına aktarırken, İleri Gazetesi, ulusal basının büyük bölümünde olduğu gibi sıkıyönetim ilanını, sayfalarına taşıdığı haberlerden köşe yazılarına dek bir sevinç havası içerisinde karşılamıştır.

12 Eylül 1980 Harekâtı veya Bayrak Harekâtı olarak da bilinen bu darbe, basının önemli bir kısmı tarafından meşru olarak yansıtılsa da Türk siyasi hayatı ve demokrasi tarihi açısından yukarıda da ifade edildiği üzere özellikle dışarıya karşı "itibar sarsıcı" bir hamle olmuştur. Ancak söz konusu bu harekât ya da darbe, her ne kadar Türk demokrasisi adına olumsuz şekilde tarihteki yerini almış olsa da medya ve halk nazarında önemli bir kesim tarafından onaylanmış şekilde karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla darbe için gerekli tüm zeminin var olması bakımından Türk halkının ve devletinin her alanda içine düştüğü bataklıktan kurtulmasına "vesile oldu" gözüyle bakılması, ulusal basında olduğu gibi yerel basında da kendisini hissettirmiştir.

⁵⁸ Yeşilgiresun, 1980: 22 Eylül.

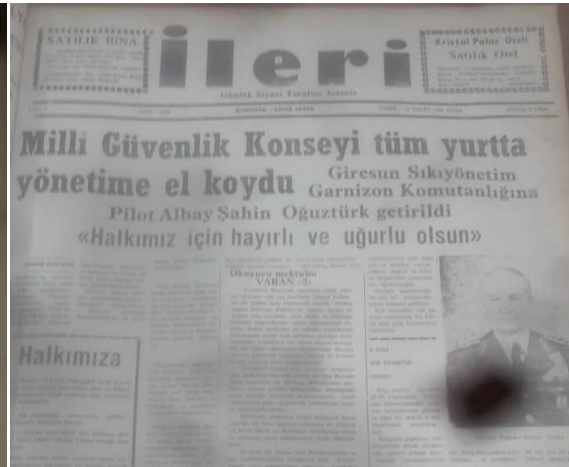
Ulusalda ve yerelde hem basın hem de pek çok kesim 12 Eylül öncesinde yaşanan tüm olumsuzlukların bir şekilde sona erdirilmesi için askerden yana taraf almış, yani açık bir şekilde 12 Eylül ihtilaline destek vermiştir. Fakat bir örnek olarak ortaya koyduğumuz bu çalışmada da görüldüğü üzere darbe sonrasında anarşi, idamlar, sokak kavgaları -ve neticesinde genç nüfusun azalmaya başlaması- gibi etmenlerle ortam daha da gerilmiş, umut edilen sükûnetin yerini hayal kırıklığı almıştır. Mesela İleri Gazetesi'nde yayınlanan bir haberde darbenin ertesi günün Giresun'da sakin geçtiği haberi paylaşılırken, diğer sayfalardaki haberlere bakıldığında yol kesme, adam kaçırma, karşıt görüşteki insanların birbirlerini vurduklarına dair bilgilere yer verilmiştir. Kısacası bir yandan gerçekleşen darbenin tarafgirliği yapılırken, diğer taraftan toplumun ve sokağın gerçekleri de belirlenen kurallar dâhilinde gözler önüne serilmiştir. Dolayısıyla bu çalışmada, 1980 döneminde Giresun ilinde yayın hayatını sürdüren Yeşilgiresun ve İleri gazetelerinin 12 Eylül 1980 tarihli sayılarından başlayarak Bülend Ulusu tarafından kurulan yeni hükümete kadar geçen sürecin Giresun halkına ne şekilde aktarıldığına dair bilgilere yer verilmiştir. Ayrıca, Yeşilgiresun ve İleri gazeteleri ve ulusal basın arşivleri ile araştırma/inceleme eserlerden faydalanarak ortaya konulan bu çalışmada araştırma başlığına sadık kalınarak konu bütünlüğünü bozmadan bundan sonra bu alanda yapılacak olan çalışmalara referans niteliğinde bir araştırmayı bilim dünyasının hizmetine sunmuş olduk.

EKLER

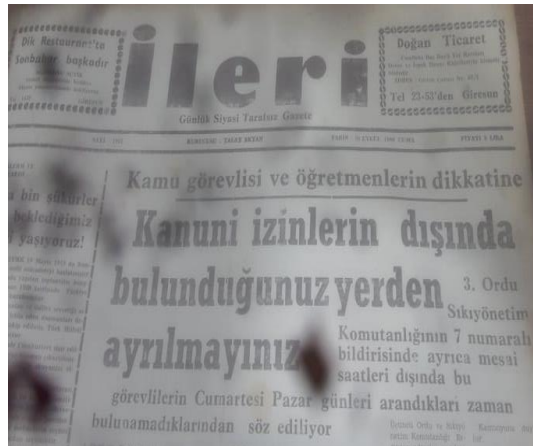
Ek 1. Yeşilgiresun Gazetesi (13 Eylül 1980)

Ek 2: İleri Gazetesi (12 Eylül 1980)

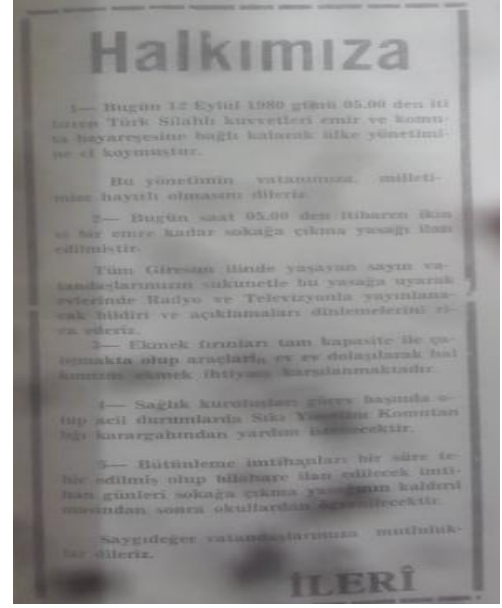
Ek 3. İleri Gazetesi (26 Eylül 1980)

Ek 4. Yeşilgiresun Gazetesi (19 Eylül 1980)

Ek 6. İleri Gazetesi (13 Eylül 1980)

KAYNAKÇA

Gazeteler

Hürriyet Gazetesi

İleri Gazetesi

Milliyet Gazetesi

Tercüman Gazetesi

Yeşilgiresun Gazetesi

Araştırma ve İnceleme Eserler

Akıncı, Abdulvahap (2013), "Türk Siyasal Hayatında 1980 Sonrası Darbeler Ve E Muhtıra", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15/2, 39-58.

_____ (2014), "Türkiye'nin Darbe Geleneği: 1960 Ve 1971 Müdahaleleri", *Eskişehir Osman-gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 9/1, 55-72.

Arcayürek, Cüneyt (1986), *Müdahalenin Ayak Sesler (1978-1979)*, Ankara: Bilgi Yayınevi.

_____ (1988), *12 Eylül'e Doğru Koşar Adım (Kasım 1979 Nisan 1980)*, Ankara: Bilgi Yayınevi.

Aslaner, Muhammed (2022), "İki Darbe Arasında Türkiye'de Demokrasi (1960-1980)", *Kırık-kale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12/2, 579-607.

Baran, Sinan (2018), "24 Ocak Kararları Ve 12 Eylül Askeri Darbesinin Basına Olan Etkileri: Milliyet Gazetesi Örneği", *Dördüncü Kuvvet Uluslararası Hakemli Dergisi*, 1/1, 76-96.

- Demirel, Tanel (2001), "12 Eylül'e Doğru Ordu ve Demokrasi", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 4, 43-75.
- Eroğul, Cem (1990), *Demokrat Parti (Tarihi ve İdeolojisi)*, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Erol, Ömer Lüfti (2004), *Asker-Devrim-Darbe*, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Evren, Kenan (1990), *Kenan Evren'in Anıları*, Ankara: Milliyet Yayınları.
- Çalışkan, Sadık (2020), "12 Eylül Darbesi'nde Televizyon Yayınlarında Propaganda Faaliyetleri Üzerine İnceleme", *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi*, 10/1, 85-116.
- Çolak, Fatma Nesibe ve Akıncı, Abdulvahap (2018), "Darbe Bağlamında Osmanlı'dan 1980'e Kadar Ordu-Siyaset İlişkisi", *The Journal of International Civilization Studies Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, 3/2, 53-69.
- Hale, William (2003), *Türk Dış Politikası 1774-2000*, (Çev. Petek Demir), İstanbul: Mozaik Yayınları.
- Karaca, Didem (2015), *12 Eylül 1980 Darbe Dönemi Türkiye'nin Dış Politikası Üzerine Bir İnceleme*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Keskin, Yusuf Ziya (2020), "Türkiye Siyaseti ve Devlet Örgütlenmesinde 12 Mart Muhtırasının Etkileri", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22/Özel Sayı, 1-15.
- Maraşlı, Erol (2015), *Türkiye'de Askeri Darbe Teşebbüsleri*, İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları.
- Menteşeoğlu, Ömer Erden (2021), *Giresun Basın Tarihi (1908-2004)*, (Haz. Hüseyin Gazi Menteseoğlu), İstanbul: Giresun Belediyesi Kültür Yayınları.
- Oran, Baskın (2009), *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özçelik, Ayfer (2011), *Yakın Dönem Türk Politik Tarihi*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Özkaya, Muhammet (2021), *Yeşilgiresun ve İleri Gazetelerine Göre 1983-11987 Yılları Arasında Giresun'da Sosyal, Siyasal ve Ekonomik Hayat*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Giresun: Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Patan, Kamil (2019), *Yerel Basının Gündem Oluşturma Gücü: Yeşilgiresun Gazetesi Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şeyhanlıoğlu, Hüseyin (2011), *Türk Siyasal Muhafazakârlılığının Kurumsallaşması ve Demokrat Parti*, Ankara: Kadim Yayınları.
- Uslubaş, Tolga ve Dağ, Sezgin (2007), *İlk Çağlardan Günümüze Dünya Tarihi Ansiklopedisi*, Ankara: Karma Kitaplar.
- Usta, Veysel (2020), "Yeni Bilgi Ve Belgeler Işığında Giresun Basın Tarihine Güncel Bir Bakış (1908-1928)", *Uluslararası Karadeniz Tarihi Sempozyum*, 12-14 Aralık 2019, Trabzon, I, 611-677.
- Ural, Selçuk ve Ercilsin, Yasin (2018), "1980-1983 Yılları Arasında Türkiye'de Basın ve Sanat Hayatı", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 62, 571-593.
- Yeşilbursa, Behçet Kemal (2019), "İngiliz Belgelerine Göre Türkiye'de 1960, 1971 ve 1980 Askeri Müdahaleleri", *Vakanüvis Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 4/1, 354-406.
- Yavan, Mehmet Kürşat (2018), "Siyasal Şiddet, Terörizm Ve Türkiye Örneği: 12 Eylül Süreci", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 237, 81-102.
- Yetkin, Çetin (2011), *Türkiye'de Askeri Darbeler ve Amerika*, Ankara: Kilit Yayınları.